

178 neřest. Kdy bude konečně, Čecháčkové, v těchto základních a zcela prostých věcech jasno? Kdy budou znemožněni takoví omezeňtí Knapové, kteří kopírují dnes vůči naší nejmladší poesii totéž ubožácké stanovisko, které zaujali vůči Máchovi Chmelenský a Tomiček a vůči mladému Hálkovi a Nerudovi roku 1859 Jakub Malý neblahé paměti?

Poesie sociální a proletářská

Pan Rudolf Illový vydal nedávno ve čtyřech svazcích antologii Československá poesie sociální. Dílo značné píše a svědomitosti. Pravda: má mezery — marně tu hledám na příklad krásné Neumannovy „Kukuřičné chleby“ z Třiceti zpěvů z rozvratu —, ale přece je po mnohé stránce zajímavé a poučné. Pan Illový snesl sem mnoho z toho, co bylo napsáno českým veršem a co se dotýká z větší menší vzdálenosti socialismu, co trpí kletbou i vzdorem chudoby, touhou svobody i nářkem nad její ztrátou, útlakem i odbojem společenským i hospodářským, co volá po právu, spravedlnosti, lidství: od Antonína Jaroslava Puchmajera až do Roba-Poničana a Okáliho ze Slováků, Rosůlka, Grmely, Čarka z Čechů. Měl patrně zásadou nezapomenouti na žádného básníka, který se byl sebezprchavěji dotkl kdy sociální struny. Tak se stalo, že je zde mnoho sociálních básní, ale málo sociálních básníků. Jsou zde sociální básně i od básníků celým svým založením nesociálních, přímo imperialistických individualistů, jako byl na příklad Theer. A je zde, hůře, mnoho básní od básníků zcela jasně bezvýznamných a nehodnotných nebo posud nevykvašených a nevyhraněných. Mnohem cennější by bylo obmeziti se na zcela patrné a bezesporné tvůrce poesie opravdu sociální a z nich podati výběr co nejbohatší.

Ale jedné zásluhy neupře nikdo antologii pana Illového. Staví ti znova zvláště naléhavě na mysl otázku: Co je to ta poesie sociální? Kde to začíná? V čem to vězí? Kde se toho chopit?

Nuže: jeden rozdíl jest patrný, čteš-li pozorně antologii pana Illového. Rozdíl mezi starší a mladší poesii sociální; tou mladší rozuměj: od Neumannova vzhůru. U Neumannova jest předěl. A sice v tomhleto. Před Neumannem — i u takového Nerudy, Sládka, Machara — máš sociální *motiv*, sociální *žánr*; od něho a po něm plynulou melodickou *metodu* oka, srdce, vůle a hlavně rozumu. Před ním: básník prezentuje ti nějakého otrhance nebo rebela jako velmi zábavný a zajímavý exemplář lidství, jako kuriosní případ, na který věsí sociální reflexe, úvahy, hrozby, kletby, ale nejčastěji slzy. Tento způsob jest cosi venkoncem nezávazného, nedůsledného, nahodilého a příležitostného v špatném smyslu slova. Sociální poesie jest u některých starších žánrem, jako je jim žánrem poesie

179 vlastenecká nebo selská, předměstská nebo historická, politická nebo artistní. A pěstují ty žánry svorně vedle sebe; tak na příklad Vrchlický nebo Čech. Je to stanovisko liberalismu: od všeho trochu čili tutti frutti. Jako by měli mozek rozdělený na různé příhrady, v nichž se voda nevyrovnávala, poněvadž nebyly spojitě.

Od Neumannova jest tomu jinak. Neumann vnesl do sociální poesie první *filosofii* a její důslednost: nietzschovský atheism, satanskou vzpouru, později civilisační a historický materialism. Nalezl, jak včlenit sociální poesii do totality duchově myslitelského a kulturního života své doby. To je jeho veliký čin. Nesporná veliká zásluha. Tím postavil českou sociální poesii na zcela novou základnu. Vytvořil z ní rázem poesii proletářskou, poněvadž stvořil ne jednotlivé básně sociální, nýbrž samu básnickou tvůrčí *metodu*, a to metodu ne sentimentální, nýbrž *racionální*. Ufňukanému sentimentalismu sociálnímu, ukazování ran a vředů, hadrů a bíd a buzení lítosti jimi jest od té chvíle odzvoněno; a kde se vyskytuje ještě v nové sociální poesii, jest zřejmě anachronismem. Neumann, Hora, Wolker, vrcholní básníci čtvrtého dílu antologie pana Illového, jsou ho úplně prosti. Od nynějška jest ustavena proletářská poesie jako nová metoda myšlenkové tvorby.

Každá tvorba jde za objektivisací; proletářská poesie liší se od poesie minulé jen tím, že jde za ní intenzivněji a uvědomleji. Dithyrambický lyrism Neumannův jest objektivisací; a ještě dále v objektivisaci pokračovali mistři Hora a Wolker tam, kde se přiblížili epičnosti a mytičnosti. Některé balady Wolkerovy ustavují přímo básnickou tvůrčím objektivismem řád a skladbu nového světa družnosti a pospolitosti.

Hovoří a píše se nyní mnoho u nás o likvidaci proletářské poesie. Zaniká prý s Wolkerem jako nejsilnějším zjevem své generace; jeho vrstevníci i následníci se prý orientují zcela nově a vycházejí prý při tom ze zcela nových kritérií a hledisk. Lituji, ale nevidím přesun, vidím jen pokračování. Proletářská poesie po samé své podstatě musí býti poesie časnosti i časovosti; ale časnost a časovost nejsou konstanta: nejsou nic, co stojí, nýbrž mění se a plynou. Proletářská poesie praví: nový časový tvar a výraz tomu, co je v tobě věčného. Není věčnosti mimo naplněnou časnost, mimo odpovědi zcela časové. Tento časový tvar a výraz jest objektivní a jest nutno jej ne jednou provždy nalézt, nýbrž *nalézat* stále znova a znova. Jak? Tím, že ho odvodíš z objektivních činitelů a výtvorů časovosti: z tvarů průmyslových, tovarů, strojů právě jako ze současné myšlenky vědecké a ze současných mravů společenských. Odvodíš! Ano. Ale nemysli si, že je to malá věc; že je to něco snadného. Neodvodíš ho a nezmocníš se ho ničím než právě tvorbou správně poučenou a řízenou.

Proletářské umění nemusí býti zasmušilé, těžkopádné, kvilivé, pathe-

180 tické, moralistní nebo obětnické; může být zcela dobře a začíná být veselé, radostné, rozpustilé, hravé, mystifikující. Jen hlupáci mohou se domnívat, že jest nějaký vnitřní protiklad mezi těmito epitety a podstatným jménem poesie. Jen hlupák nebo pokrytec se může domnívat, že hravost značí méněcennost lidské duše, kdežto je vpravdě přebytek sil a štav, a tím východisko všeho umělectví a vši tvořivosti básnické, a že není v ní účastna celá osobnost lidská s celou svou tragičností. Poněvadž slídí za mnou smečka řemeslných padělačů a překrucovačů mých slov, podotýkám, že jsem toto stanovisko hájil hned při Karlu Hlaváčkovi: právě nejrozkošnější a nejkřehčí hračky, řekl jsem, bývají ztřísněny nejčastěji krví básnickou a vydávají svědectví o tragismu svého původce...

Proletářská poesie musí stále obnovovatí svůj tvar, musí jej vytvářeti znova a znova z imperativů vůle dobové, která jest mimo chtění i nechtění jednotlivcov. Jednotlivec má zde jen jedinou volbu: buď vyvozovatí nové tvary z oné vůle dobové, nebo ji radikálně popřítí a skončítí neplodně jako asketa; vyobcovatí se dobrovolně ze živého života.

Takovým způsobem souvisí mně i nejmladší se svými předchůdci zcela organicky.

Hilbertův Prapor lidstva

Nedávno byl jsem nucen napsat v těchto listech slova tvrdého odmítnutí Hilbertova Druhého břehu; pravím: byl jsem nucen, protože jsem se musil bránit nařknutí z kritické nezodpovědnosti. Ale nikoho nebolely ty tvrdé věty víc než mne. Proč? Protože byly namířeny proti jednomu z těch málo lidí v Čechách, kteří něco chtějí a kterých si proto vážím. Spočítal bych je na prstech svých dvou rukou. A třebas to chtění bylo protisměrné usilování mému, nic to na věci nemění. Naopak. Věřím v sílu a ryzost svého usilování a neobávám se nijakého soupeřnictví. Nikdo mně prostě nepřekáží, abych si ho musil odstraňovat z cesty.

Tím větší jest dnes mé potěšení, mohu-li říci svůj radostný dojem z nové hry Hilbertovy Prapor lidstva, kterou jsem četl jako člen poradního sboru Národního divadla v rukopise. Ano, to je *opravdová* dramatická báseň, spravedlivá ke všem a na všechny strany. Upomíná mne poněkud na Ibsenovy Podpory společnosti, ale nezapírám: zdá se mně teplejší, lidštější. Má jednu krásnou figuru ženskou: dceru toho starého továrníka, tu, která dohání k pravdě a čestnosti svého otce. Připomíná také jednu ženskou figuru v Podporách společnosti, která tam má obdobnou funkci. Ale tam je to, pamatuji-li se dobře, stará panna, u Hilberta je to mladá žena, která si svou statečností vyslouží na místě to,

čeho jest jí k životu třeba: mladého muže, s nímž založí rodinu. Snad se některým nebude líbit tato ctnost na místě odměněná. Já se nad tím nepohoršuji; je to tak lidské, žádati na místě svůj podíl štěstí. Nemáme času nazbyt; a nejméně ho má nazbyt žena! Budou také námitky proti zalegorisovanému Svědomí, promítnutému do figury, již říká autor X; námitky vcelku oprávněné. Ale to jest již výtka dramaturgická a nezasahuje básnické jádro hry, které jest tentokrát zdravé. Jest mně radostí, že to mohu povědět nahlas již dnes, dne 6. ledna tr., několik týdnů před premiérou této hry.

181

Krásná próza

Vladislav Vančura: Pole orná a válečná — A. C. Nor: Rozvrat rodiny Kýřů — Benjamin Klička: Divoška Jaja

Veliký básník, veliký umělec jest V. Vančura. Kdybych měl dnes jmenovat nejmocnější román válečný, který jsem četl, ani vteřinu bych neváhal a řekl: Pole orná a válečná. Jest to úžasně mohutné jako báseň, je to snad ještě mohutnější jako pravda. Celá blbá bezduchá nesmyslnost války je zachycena v tom pitomém nesmyslném životním příběhu slaboduchého koktavého voláka z ouhonického dvora, nalezence, jemuž úředník dá jméno Františka Řeky, který z nedopatření zabije místo starého barona starého voláka, aby zemřel bezejmenný po bitvě u Gorlice a byl pohřben s knížecími poctami jako neznámý voják, symbol zabitých válek. Granát ustřelil mu jazyk a půl tváře. František nemůže říci svého jména, ale nemůže ho ani napsat, neboť neumí psát. „František vyklepával své jméno, jež pozbyl, na rám nosítek. Již nekoktá a je mlčelivý. Již není chlapcem, ale tajemstvím, jehož tvář je rána. Jeho jméno leží zapomenuto v nebesích chudých. Je pouhou ranou. Zemře ve vojenské nemocnici pražské, kresle na bílý papír tři křížky, neboť se nenaučil psát a býval hloupý.“ (Str. 207) „František byl nesen uprostřed tohoto shromáždění, procházel jím, jako velikolepá maskara prochází Nizzou. Šest vojáků různých zbraní kráčelo pod ním a chvostičtě generálů s místo-držiteli se vleklo za rakví. Vyzvedli bezejmenného nad všechna jména a nad vše hlavy, jak se sluší ve válkách, vyzvedli blázna.“ (209) „Války jsou prohrány. Vlechte ouhrovského vraha, jež jste ukradli, vlechte jej, zloději mrtvol, vlechte jej, války jsou prohrány! Naučili jste národy mluvit jazykem lůzy. Naučili jste je kaziti všechny práce a všechno zdraví. Tráslí jste pokladnicemi chudých a rozsypané halěře jste posbírali. Budete podřati sekerou, již jste nabrousili, a vaše střely uváznou ve vás. Ať zhyne starý svět, ať se obrátí břichem vzhůru, ať vzejdou nové věci